אלא פרת ביומי תשרי בלבד. לפי שאינו עת גשמים ולא זמן הפשרת שלגים. ולא למיסר כל הנהרות חוץ מפרת אתא ולא למיסר נמי פרת בכל השנה אלא ביומי תשרי אתא דכיון דכולא חשש משום שמא ירבו נוטפים על הזוחלין היא כל שאנו בקיאים בפרת ביומי תשרי כמה היא עלייתו וכן בשאר נהרות וידעין אנו בהם שלעולם אינו מתמעט משיעור כך ואפי' בעת יובש גדול כל שאין אנו רואים בו כי אם אותו שיעור למה נחוש לו הא ליכא למיחש לשמא ירבו נוטפין על הזוחלין. אלא שמואל תרתי קמשמע לן. חדא דנהרות שהן מכזיבין מימיהן אין טובלים בהן לעולם כדיון שפעמים שמכזיבים לעולם חוששין בהם לגשמים או להפשרת שלגים וכדתנן במס' פרה (פ"ח מ"ט) המים המכזיבין פסולין אלו הם המים המכזיבין המכזיבין פעם אחת בשבוע והמכזיבין בפולמוסיאות ובשני בצורת כשרין והכי פירושו דכל שמכזיבין בלא טענה אע"פ שאין מכזיבים אלא לעתים רחוקות פעם אחת בשבוע פסולין דחיישינן שמא מי גשמים הן ואין מטהרין בזוחלין אלא בשאובין אבל המכזיבין מחמת טענה כגון בפולמוסיאות ובשני בצורת כשרין ומש"ה קאמר שמואל שאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת וכיוצא בו שאינו מכזב לעולם ולמעוטי מים המכזיבין הוא דקאמר פרת ופרת וכיוצא בו קאמר. וקאמר נמי דבפרת וכיוצא בו שאינו מכזב אינו מותר לטבול בו מן הסתם בכל השנה כולה מי שאינו בקי בו אלא ביומי תשרי בלבד לפי שביומי תשרי אינו עת גשמים ולא זמן הפשרת שלגים ולפיכך אפי' מי שאינו בקי בו אין לו לחוש שמא רבו עליו נוטפין אבל אין ה"נ דמי שבקי בפרת וכיוצא בו כל השנה כל שהוא רואה אלא מתרבה על מה שהוא זוחל בתשרי בכדי שיהא ראוי לחוש לרבוי נוטפין טובל בו בכל השנה וכן נמי אם רואה בתשרי שנתרבה כל כך עד שאפשר לו לחוש שמא רבו בו נוטפין אפי' בתשרי אינו טובל בו אלא שמואל סתמא קאמר דמי שאינו מכיר אפי' בנהרות שאין מכזבין יש לו לחוש כל השנה כדבייתן וביומי תשרי אין לו לחוש כן נ"ל. וראיתי מי שכתב בהפך ולא נראו לי דבריו: **אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקוואות ביומי ניסן.** שמפני שהיה חושש להפשרת שלגים לא היה מניחן לטבול בזוחלין: **ומפני ביומי תשרי.** בנהר היה נותנן תחת כפות רגליהן משום טיט דלא ליהוי חציצה מ"מ לגמיעותא בעלמא. והיה מניחן לטבול בנהר משום דביומי תשרי ליכא למיחש בזוחלין. ומאי דקאמר ביומי ניסן מניחן ועד תשרי קאמר וכ"ש בימות הגשמים כך פירשו רבותי. ואין הלשון נוח לי דהוה ליה למימר עביד להו מקוואות לבנתיה כולה שתא ומפני ביומי תשרי. לפיכך נ"ל דבנתיה דאבוה דשמואל בשמואל לא היו טובלות בנהר משום גזה אלא במקוואות שבבתיהן וביומי ניסן דריחא עלמא היו מתחילות לטבול בנהרות והיה מתקן להם אביהם שם בתחילה שהיו טובלות בהן עד תשרי וביומי תשרי לא היה מצריכן למקוואות משום דליכא למיחש לנוטפין ולפיכך היה מתקן להם מפני וכשעוברין ימי תשרי כבר היו חוזרות לטבול בבתיהם משום גזה: ולענין הלכה פסק ר"מ כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מבריך דאע"ג דרב פליג עליה ורב ושמואל הלכה כרב באיסורי (בכורות מט:) ועוד דאבוה דשמואל נמי ס"ל כרב ואידך דשמואל נמי פליגא אדידיה אפ"ה קיימא לן כשמואל דתניא בבכורות בפ' מעשר בהמה (דף נה:) יובל שמו ולמה נקרא שמו פרת שמימיו פרין ורבין דברי ר' מאיר וחכ"א פרת שמו שמימיו פרין ורבין מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מבריך כלומר דנהי דשמואל אמר הכי בכל הנהרות דמכיפייהו מברכי והכא לא אמרינן הכי אלא בפרת אפ"ה מסייע ליה משום דכיון דפרת מבריך מכיפיה כולהו נהרות נמי מכיפיה דפרת הם מתברכים שהרי כל הנהרות מפרת הם נמשכים כדאמרי' התם בבכורות (דף נה.) הגודר ממי פרת אסור בכל מימות שבעולם דאפי' עינותא דמדליין סולמי דפרת מינהו הילכך ההיא מתני' מסייעא ליה לשמואל בין מדר' מאיר בין מדרבנן דרבנן נמי אמרי פרת שמו שמימיו פרין ורבין וכיון דר' מאיר ורבנן מסייעי ליה כותיה נקטינן ומנלא לפי דעת זה שלעולם טובלים בנהרות ואפי' כשמתברכין הרבה מחמת גשמים לפי שאין טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים זהו דעת ר"ת ז"ל. ומ"מ נ"ל שאף הוא ז"ל לא אמרה אלא בנהרות שאין מכזבין אבל מכזבין ליכא למימר בהו דמברכי מכיפייהו. אבל ר"ת והרב אלפסי ז"ל פסקו כרב וכאבוה דשמואל דאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד וקא יהיב הרמב"ן ז"ל טעמא למילתייהו דאע"ג דאמר שמואל נהרא מכיפיה מבריך לא דחינן מימרא דאיסורא דהוו נהיגין בה הלכה למעשה כאבוה דשמואל דעבד לבנתיה מקוואות משום מימרא דאבדתא ושמואל נמי לאו לענין מעשה אמרה דכיון דאיהו נמי אמר אין המים מטהרין בזוחלין משמע דה"ק נהי דמדינא שרי להלכה למעשה איכא למיחש וכדאמר בעלמא השתא דאמר שמואל אסור ותנא דבי שמואל מותר שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועי' ואע"ג דאמר ופליגא דשמואל אדשמואל היינו לומר דתרוייהו מימרי דשמואל לא קושטא אינון אלא חדא מייניהו דאי איתא לחדא ליתא לאידך אבל איהו לא פליג דידיה אדידיה אלא מיחש הוא דחיישי הלכה למעשה וה"נ משמע בפ' תינוקת (נדה סו.) דמייתינן מילתא דאבוה דשמואל ולא מסיימינן עלה פלוגתא דבריה אלמא שמואל נמי למעשה חייש. וכ"ת אמאי חייש כיון דר' מאיר ורבנן אמרי בברייתא דבכורות (דף נה:) דפרת מימיו פרין ורבין ורב ואבוה דשמואל נמי אמרי דלאו מכיפיה מבריך איכא למימר דאינהו ידעי דאיכא תנאי בעלמא דלא סבירא להו הכי ועוד דאיכא נסחי דלא גרסי במילתא דרבנן שמימיו פרין ורבין אלא וחכ"א פרת שמו ותו לא ולפי זה סייעתא דמייתי התם דשמואל אדרבי מאיר הוא לא אדרבנן ואפ"ה שפיר דייק אדרבי מאיר כיון דרבנן לא פליגי עליה בהדיא לומר שאינו פרה ורבה ורב ואבוה דשמואל סברי דרבנן פליגי עליה ושמואל נמי מיחש הוא דחיישי: **נמצא עכשיו** לפי דרך זה שהנהרות המכזבין אין טובלין בהן כלל שלעולם חוששין להן לגמי גשמים והפשרת שלגים ונהרות גדולים שאין מכזבין כל שהוא בקי בהן ויודע עיקר המשכתן ביומי תשרי טובל בהן כל השנה כל שהוא רואה שאין לחוש שנתרבו נוטפין על עיקר המשכתן אבל כל שהוא רואה מתוך רביתן שיש לחוש לכך אפי' ביומי תשרי אין טובל בהן ומי שאינו בקי בהן בכל השנה כולה צריך לחוש להן חוץ מיומי תשרי בלבד שבתשרי מן הסתם אין נוטפין רבין עליהן: מיהו איכא מאן דאמר דכי חיישינן לרבו נוטפין על הזוחלין דוקא לטבול במקום שלא היתה שם זחילתו של נהר קודם לכן אבל במקום שהיתה זחילתו מתחילה אע"פ שעכשיו רבו נוטפין על הזוחלין מותר לטבול בו ומוכח לה מדתנן בפ"ק דמקוואות (משנה ז) מעיין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שזה למקוה לטהר באשכורן ומעיין להטביל בכל שהוא ומדקתני שזה למקוה לטהר באשכורן אלמא מקוה יש בו שאינו מטהר בזוחלין אאין עליו דין מעיין אלא הרי הוא כמקוה שלריך אשכורן והדר קתני ומעיין להטביל בו בכל שהוא ובודאי מדקתני דשזה למעיין להטביל בו בכל שהוא ה"ה דמטהר בזוחלין כיון דתורת מעיין עליו וקשיא ריש אסיפא אלא ודאי ה"ק מעיין זה שרבו עליו מים שאובין מקומות יש בו שתורת מקוה עליהן ולריך אשכורן והיינו אותן מקומות שהוא זוחל בהן עכשיו מחמת רבוי הנוטפין ולא היה זוחל בו בתחילה ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמו שהיה אלא הרי הוא כמעיין להטביל בו בכל שהוא והיינו אותו מקוה שאפי' מתחילה היה זוחל בו. והא' דלא קתני ומעיין להטביל בו בזוחלין אי נמי דליתני בריש אסיפא שזה למקוה שלריך שיעור נ"ל דתנא הכי לאשמועי' תרי דיני במקוה ובמעיין ובכל חד מכלל חברייה משמע דמדקתני ריש אסיפא שזה למקוה לטהר באשכורן מכלל שאותו מקוה שזה בו למעיין דקתני סיפא אינו לריך אשכורן ומדקתני סיפא ומעיין להטביל בו בכל שהוא דאותו[ד] מקוה שזה למקוה דקתני ריש אסיפא לריך שיעורא: **ומכל מקום** למדנו מזו שיש מקוה במעיין אע"פ שנתרבה מחמת נוטפין תורת מעיין עליו והיינו המקוה שהיה מהלך בו מתחילתו והכי איתא בתוספתא (דמקוואות פ"א ה"ז) דקתני התם מעיין שמימיו מועטין ורבו עליו והרחיבו

מטהר

אלא פרת ביומי תשרי בלבד. דכל ימות השנה רבין נוטפין על הזוחלין מן הגשמים שיורדין לתוכו ומן השלגים שמתפשרין כל ימות החמה אבל בתשרי כבר פסקו השלגים ונתפשרו כולן והלכו להן מטהרין הזוחלין ואין בנהרות אלא מימיו שנובעין בלבד: **אבוה דשמואל.** שבילה ליה כאידך דשמואל: **ועביד להו לבנתיה מקוואות ביומי ניסן.** לפי שביומי ניסן רבין נוטפין על הזוחלין מחמת הגשמים שהרי כל השלגים והקרח (ה) שנתפשרו באין המים דרך ניזורות דהוו להו שאובין אבל לא באין דרך ניזורות אלא מאליהן שוטפין ובאין טובלין בהן כדאמר זבח ודבה ויולדת טבילתן במי מקוה של מ' סאה ואפי' מי גשמים מכונסים אלא מלינו מים חיים אלא לזב בלבד שנאמר בו מים חיים והמפרש לא פירש הכי ולאו דוקא דכל נשים בזמן הזה זבות ניהו: **מפני ביומי תשרי.** שבתשרי מתמעטין הנהרות מן כל ימות השנה ומעלין טיט והיה נותן המפך בקרקעית הנהר שלא יכנס הטיט ברגליהן ויהא חציצה: ושטיח

אלא פרת ביומי תשרי בלבד [ה] [א]אבוה דשמואל עבד להון מקוואות לבנתיה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי: **אמר** [ב]ר' אמי אמר רב מאי דכתיב [ו]ואתה בן אדם עשה לך כלי גולה זו נר וקערה ושטיח

כלאמר זבה ונדה ויולדת טבילתן במי מקוה של מ' סאה ואפי' מי גשמים מכונסים אלא מלינו מים חיים אלא לזב בלבד שנאמר בו מים חיים והמפרש לא פירש הכי ולאו דוקא דכל נשים בזמן הזה זבות ניהו: **מפני ביומי תשרי.** שבתשרי מתמעטין הנהרות מן כל ימות השנה ומעלין טיט והיה נותן המפך בקרקעית הנהר שלא יכנס הטיט ברגליהן ויהא חציצה: ושטיח

אלא זמן הפשרת שלגים ולפיכך אפי' מי שאינו בקי בו אין לו לחוש שמא רבו עליו נוטפין אבל אין ה"נ דמי שבקי בפרת וכיוצא בו כל השנה כל שהוא רואה שלא נתרבה על מה שהוא זוחל בתשרי בכדי שיהא ראוי לחוש לרבוי נוטפין טובל בו בכל השנה וכן נמי אם רואה בתשרי שנתרבה כל כך עד שאפשר לו לחוש שמא רבו בו נוטפין אפי' בתשרי אינו טובל בו אלא שמואל סתמא קאמר דמי שאינו מכיר אפי' בנהרות שאין מכזבין יש לו לחוש כל השנה כדבייתן וביומי תשרי אין לו לחוש כן נ"ל. וראיתי מי שכתב בהפך ולא נראו לי דבריו: **אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקוואות ביומי ניסן.** שמפני שהיה חושש להפשרת שלגים לא היה מניחן לטבול בזוחלין: **ומפני ביומי תשרי.** בנהר היה נותנן תחת כפות רגליהן משום טיט דלא ליהוי חציצה מ"מ לגמיעותא בעלמא. והיה מניחן לטבול בנהר משום דביומי תשרי ליכא למיחש בזוחלין. ומאי דקאמר ביומי ניסן מניחן ועד תשרי קאמר וכ"ש בימות הגשמים כך פירשו רבותי. ואין הלשון נוח לי דהוה ליה למימר עביד להו מקוואות לבנתיה כולה שתא ומפני ביומי תשרי. לפיכך נ"ל דבנתיה דאבוה דשמואל בשמואל לא היו טובלות בנהר משום גזה אלא במקוואות שבבתיהן וביומי ניסן דריחא עלמא היו מתחילות לטבול בנהרות והיה מתקן להם אביהם שם בתחילה שהיו טובלות בהן עד תשרי וביומי תשרי לא היה מצריכן למקוואות משום דליכא למיחש לנוטפין ולפיכך היה מתקן להם מפני וכשעוברין ימי תשרי כבר היו חוזרות לטבול בבתיהם משום גזה: ולענין הלכה פסק ר"מ כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מבריך דאע"ג דרב פליג עליה ורב ושמואל הלכה כרב באיסורי (בכורות מט:) ועוד דאבוה דשמואל נמי ס"ל כרב ואידך דשמואל נמי פליגא אדידיה אפ"ה קיימא לן כשמואל דתניא בבכורות בפ' מעשר בהמה (דף נה:) יובל שמו ולמה נקרא שמו פרת שמימיו פרין ורבין דברי ר' מאיר וחכ"א פרת שמו שמימיו פרין ורבין מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מבריך כלומר דנהי דשמואל אמר הכי בכל הנהרות דמכיפייהו מברכי והכא לא אמרינן הכי אלא בפרת אפ"ה מסייע ליה משום דכיון דפרת מבריך מכיפיה כולהו נהרות נמי מכיפיה דפרת הם מתברכים שהרי כל הנהרות מפרת הם נמשכים כדאמרי' התם בבכורות (דף נה.) הגודר ממי פרת אסור בכל מימות שבעולם דאפי' עינותא דמדליין סולמי דפרת מינהו הילכך ההיא מתני' מסייעא ליה לשמואל בין מדר' מאיר בין מדרבנן דרבנן נמי אמרי פרת שמו שמימיו פרין ורבין וכיון דר' מאיר ורבנן מסייעי ליה כותיה נקטינן ומנלא לפי דעת זה שלעולם טובלים בנהרות ואפי' כשמתברכין הרבה מחמת גשמים לפי שאין טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים זהו דעת ר"ת ז"ל. ומ"מ נ"ל שאף הוא ז"ל לא אמרה אלא בנהרות שאין מכזבין אבל מכזבין ליכא למימר בהו דמברכי מכיפייהו. אבל ר"ת והרב אלפסי ז"ל פסקו כרב וכאבוה דשמואל דאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד וקא יהיב הרמב"ן ז"ל טעמא למילתייהו דאע"ג דאמר שמואל נהרא מכיפיה מבריך לא דחינן מימרא דאיסורא דהוו נהיגין בה הלכה למעשה כאבוה דשמואל דעבד לבנתיה מקוואות משום מימרא דאבדתא ושמואל נמי לאו לענין מעשה אמרה דכיון דאיהו נמי אמר אין המים מטהרין בזוחלין משמע דה"ק נהי דמדינא שרי להלכה למעשה איכא למיחש וכדאמר בעלמא השתא דאמר שמואל אסור ותנא דבי שמואל מותר שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועי' ואע"ג דאמר ופליגא דשמואל אדשמואל היינו לומר דתרוייהו מימרי דשמואל לא קושטא אינון אלא חדא מייניהו דאי איתא לחדא ליתא לאידך אבל איהו לא פליג דידיה אדידיה אלא מיחש הוא דחיישי הלכה למעשה וה"נ משמע בפ' תינוקת (נדה סו.) דמייתינן מילתא דאבוה דשמואל ולא מסיימינן עלה פלוגתא דבריה אלמא שמואל נמי למעשה חייש. וכ"ת אמאי חייש כיון דר' מאיר ורבנן אמרי בברייתא דבכורות (דף נה:) דפרת מימיו פרין ורבין ורב ואבוה דשמואל נמי אמרי דלאו מכיפיה מבריך איכא למימר דאינהו ידעי דאיכא תנאי בעלמא דלא סבירא להו הכי ועוד דאיכא נסחי דלא גרסי במילתא דרבנן שמימיו פרין ורבין אלא וחכ"א פרת שמו ותו לא ולפי זה סייעתא דמייתי התם דשמואל אדרבי מאיר הוא לא אדרבנן ואפ"ה שפיר דייק אדרבי מאיר כיון דרבנן לא פליגי עליה בהדיא לומר שאינו פרה ורבה ורב ואבוה דשמואל סברי דרבנן פליגי עליה ושמואל נמי מיחש הוא דחיישי: **נמצא עכשיו** לפי דרך זה שהנהרות המכזבין אין טובלין בהן כלל שלעולם חוששין להן לגמי גשמים והפשרת שלגים ונהרות גדולים שאין מכזבין כל שהוא בקי בהן ויודע עיקר המשכתן ביומי תשרי טובל בהן כל השנה כל שהוא רואה שאין לחוש שנתרבו נוטפין על עיקר המשכתן אבל כל שהוא רואה מתוך רביתן שיש לחוש לכך אפי' ביומי תשרי אין טובל בהן ומי שאינו בקי בהן בכל השנה כולה צריך לחוש להן חוץ מיומי תשרי בלבד שבתשרי מן הסתם אין נוטפין רבין עליהן: מיהו איכא מאן דאמר דכי חיישינן לרבו נוטפין על הזוחלין דוקא לטבול במקום שלא היתה שם זחילתו של נהר קודם לכן אבל במקום שהיתה זחילתו מתחילה אע"פ שעכשיו רבו נוטפין על הזוחלין מותר לטבול בו ומוכח לה מדתנן בפ"ק דמקוואות (משנה ז) מעיין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שזה למקוה לטהר באשכורן ומעיין להטביל בכל שהוא ומדקתני שזה למקוה לטהר באשכורן אלמא מקוה יש בו שאינו מטהר בזוחלין אאין עליו דין מעיין אלא הרי הוא כמקוה שלריך אשכורן והדר קתני ומעיין להטביל בו בכל שהוא ובודאי מדקתני דשזה למעיין להטביל בו בכל שהוא ה"ה דמטהר בזוחלין כיון דתורת מעיין עליו וקשיא ריש אסיפא אלא ודאי ה"ק מעיין זה שרבו עליו מים שאובין מקומות יש בו שתורת מקוה עליהן ולריך אשכורן והיינו אותן מקומות שהוא זוחל בהן עכשיו מחמת רבוי הנוטפין ולא היה זוחל בו בתחילה ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמו שהיה אלא הרי הוא כמעיין להטביל בו בכל שהוא והיינו אותו מקוה שאפי' מתחילה היה זוחל בו. והא' דלא קתני ומעיין להטביל בו בזוחלין אי נמי דליתני בריש אסיפא שזה למקוה שלריך שיעור נ"ל דתנא הכי לאשמועי' תרי דיני במקוה ובמעיין ובכל חד מכלל חברייה משמע דמדקתני ריש אסיפא שזה למקוה לטהר באשכורן מכלל שאותו מקוה שזה בו למעיין דקתני סיפא אינו לריך אשכורן ומדקתני סיפא ומעיין להטביל בו בכל שהוא דאותו[ד] מקוה שזה למקוה דקתני ריש אסיפא לריך שיעורא: **ומכל מקום** למדנו מזו שיש מקוה במעיין אע"פ שנתרבה מחמת נוטפין תורת מעיין עליו והיינו המקוה שהיה מהלך בו מתחילתו והכי איתא בתוספתא (דמקוואות פ"א ה"ז) דקתני התם מעיין שמימיו מועטין ורבו עליו והרחיבו

ומפצי ביומי תשרי. שטובלות בפרת ומפני הטיט שלא יהא חציצה נותנות המפך תחת רגליהן (שבת סה.) כשהיו טובלות בנהר ביומי תשרי, היה עושה להן מחצלות של קנים שקורין קלווי"ש, ומשליכן לתוך המים ועומדות עליהן ובוטלות, לפי שביומי תשרי יש טיט רב בנהרות אבל שפתם ומושב שמא יעלה טיט על רגליהן ויהיה חוצץ (בכורות נה: וכעי"ז נדה שם).

עין משפט נר מצוה

מה א מיי' פ"א מהל' מקוואות הל' יא ופ"ט שם הל' יג סמג עשין רמח טוש"ע יו"ד סי' קלח סעי' לג וסי' רא סעי' ב:

מוסף רש"י

אלא פרת ביומי תשרי. שמלוי הגשמים ורבו הזוחלין עליהם ויש חוכת מעיין על נהרות המוסבין אלמא סבירא ליה שגדלין ממי הגשמים, ואני שמעתי בבכורות מטהרין בזוחלין, שהנוטפין שבתוכן מטהרין בריבוי הזוחלין ויתבטלו הנוטפין בהן לגיות זב וחבר טובלין בהן בשביל הזוחלין (שבת סה:) לו: שפרת היו מימיו פרין ורבין זוחלין ונובעין ממעינות מרובין ועוד שאחרי סוף ימי הקיץ ולא ירדו גשמים לזמן מרובה, אלמא נהרות מתברכין ממימי גשמים, ועליל אמר מכיפיה מיבריך (בכורות נה:). **מקוואות ביומי ניסן.** של מים מכונסין או סמוך לנהר וממשיך לתוכן מי הנהר וטובלות שם (שבת סה.) לו: **מקוה** מים חיים טובעים בבית ולא היה מניחן לטבול בנהרות, שבימות הגשמים ירבו גשמים הרבה וחיים שאם ירבו מים חיים שנוטפין מעבים לתוך הנהר שאם זוחלים אלא חזי להן משום דהוו להו פסק זבות וזב כתיב מים חיים, ל"ל על הזוחלים על אותם שנפלו מן העבים לקרקע ומן הקרקע זחלו וקילחו לתוך הנהר, דאי לא נוטפים משום זוחלים לא מיפסלי, דאמרינן בפרק ראשון דתמורה (יב.) הסאובה מיטהרת בהמשכה, דהיינו שממשיך מים שאובים לתוך המקוה על ידי לנורות (בכורות נה:) לו: מקוה מים מכונסין, ואינן טובלות בנהר לפי שרבו המים בימות הגשמים בגשמים שנפלו וחיים שאם ירבו נוטפין על הזוחלין, ותניא בתו"כ לי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין, כלומר שמטבילין במכונסין דרך זחילתן קודם שנקוו ומזו במקוה, ת"ל אף מעין, מעין מטהר בזוחלין והמקוה מטהר באשכורן, ומהו אשכורן דקוי וקיימי, דאין מטבילין במכונסים אלא משנקוו למקוויהם ומתו מזחילתן, ותנן במסכת מקוואות (פ"ה מ"ב) הזוחלין כמעין, כלומר זוחלין שבהרות כמעיין והנוטפין כמקוה ומים הנוטפין מהכרים הרי הן כמקוה ואין מטהרין בזוחלה, הילכך ביומי ניסן שנתרבה הנהר על ידי גשמים, חיים שאם רבו נוטפין שבו על חיים שבו ובטלו זוחלין ואין מטהרין את הטמא הטובל בהן דרך זחילה, וכל הנהרות לעולם הן הולכים וזוחלין לפיכך עביד להו מקוה באשכורן לטבול בתוכו. יש מפרשים דבעין מים חיים לזבה, ולאו מילתא היא דתניא בתוספתא תומר בזה מבזבה שהזב טעון מים חיים כו' (נדה סו.).

תורה אור השלם

1. וְאַתָּה בֶן אָדָם עֲשֵׂה לְךָ כְּלִי גוֹלָה וְגֹלֵה יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְגָלִיתָ מִמְּקוֹמְךָ אֶל מָקוֹם אַחֵר לְעֵינֵיהֶם אוּלַי יִרְאוּ כִּי בֵית מְרִי הֵמָּה: יחזקאל יב ג

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה ועביד להו וכו' והקרח נתפשרו ובאין המים דרך וכו' אבל אם לא באין:

גליון הש"ם

בהר"ן ד"ה ולענין הלכה וכו' וכראמר בעלמא וכו'. שבת דף נד ע"א ביצה דף כט ע"ב:

פירוש הרא"ש

אלא פרת ביומי תשרי. שהוא נהר גדול ואינו גדל אלא במעט מרובה אבל ביומי ניסן גדל פרת מרוב מעט של ימות הגשמים וכן הרוח קטנים גדלים אפילו ביומי תשרי ע"י מעט מטר ואי נהרא מכיפיה מבריך לא מיפסל הנהר ממי גשמים כי רוב גידולו ממקורו: **מקוואות ביומי ניסן.** לפי שהר גדל מרוב גשמי המוקי ורבו הנוטפים: **ומפצי ביומי תשרי.** היו טובלות בנהר והיו עושות מחצלות מקנים ל"ע תחת כפות רגליהם מפני הטיט שלא יחוץ: **נאד השתות** בו מים. אית דגרסי גר לתת בו שמן להאיר:

מסורת הש"ס

ה) נדה סו. שבת סה. בכורות נה.; ו) [בענין יעקב אתא דכיון דאמר רבי) וכבן יתכן דל"ל דאמר רבין אמר רבי]. ז) [ל"ל נוטפין]. ד) [מכלל לאותו, רש"ם].

ושטיה. עור לאכול עליו: **כלא מלח וכלא רכב.** דמלפת בהו: **רכב.** שומן: **דדא כיה כולא כיה.** מי שיש בו דעת כמי שיש בו הכל שאינו נחסר כלום: **דא קני מה חסר.** מי שקנה דעת אינו חסר כלום: **חוזר לימי עלומיו.** דנעשה כתינוק שלא טעם טעמ:

שנא' רוטפש. כלומר כשעת רטוב ופשט כמו [פרו ורבו] מתרגמינן פושו וסגו: **מנוער.** מן החולי יפוש כמו שהיה בימי עלומיו: **כל משכבו הפכת בחליו.** כל סדר הלעת למודו המקודר לו נהפך לו בחליו ומשכבו: **תליסר אפי הלכתא.** שהיה שונה למודו בי"ג פנים: **שיפא אזלו ליה.** ששכחם: **קנרא.** כונס: **אמה עשית אותי ואת חייא.** דגמר להו דכל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר[ה] ואת הנפש אשר עשו בחרן[ו]: **הכל מושלין בו.** להמיתו אפי' זכוב אפילו יתוש: **למשפטיך עמדו היום** (ח)**כל עבדיך.** דכיון שנשפט בישיבה של מעלה הכל נעשו עבדיו של הקב"ה ליפרע הימנו: **גברא גבוה הוי רכיב גירדנא זוטא.** פרדה קטנה: **פיפורא.** גשר: **ואסתוים.** נתפחדה הפרדה ושדייה מינה ושכיב. ואע"פ שהפרדה נמוכה ואיהו היה אדוק כל כך דלא נפל אלא מעט מת: **אקרוקתא.** לפרדע. ועקרב אינו יכול לשוט בנהר ונשאו לפרדע עליו להעבירו בנהר לנשוך את האיש: כי

ושטיה [1]בחוסר כל א"ר אמי אמר רב בלא נר ובלא שלחן רב חסדא אמר בלא אשה רב ששת אמר בלא שמש רב נחמן אמר בלא דעה תנא בלא מלח ובלא רבב אמר אבייי [ז]נקטינן אין עני אלא בדעה במערבא אמרי דדא ביה כולא ביה דלא דא ביה מה ביה דא קני מה חסר דא לא קני מה קני אמר ר' אלכסנדרי א"ר חייא בר אבא אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו על כל עונותיו שנאמר [2]הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי רב המנונא אמר חוזר לימי עלומיו שנאמר [3]רוטפש בשרו מנוער ישוב לימי עלומיו [4]כל משכבו הפכת בחליו אמר רב יוסף לומר דמשכח למודו רב יוסף חלש איעקר ליה למודיה אהדריה אביי קמיה היינו דבכל דוכתא אמרינן [ז]אמר רב יוסף לא שמיע לי הדא שמעתא א"ל אביי את אמריתה ניהלן ומהא מתניתא אמריתה ניהלן כי הוה גמיר ר' תלת עשרי אפי הילכתא אגמריה לרבי חייא שבעה מנהון לסוף חלש רבי אהדר ר' חייא קמיה הנהו שבעה אפי דאגמרי' שיתא אזדו הוה ההוא קצרא הוה שמיע ליה לרבי כדהוה גרים להו אזל ר' חייא וגמר יתהון קמי קצרא ואתא ואהדר יתהון קמי רבי כד הוה חזי ליה רבי להההוא קצרא א"ל רבי אתה עשית אותי ואת חייא א"ד הכי קא"ל אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי וא"ר אלכסנדרי א"ר חייא בר אבא גדול נס שנעשה לחולה יותר מן הנס שנעשה לחנניה מישאל ועזריה של חנניה מישאל ועזריה אש של הדיוט והכל יכולים לכבותה וזו של חולה של שמים היא ומי יכול לכבותה וא"ר אלכסנדרי א"ר חייא בר אבא ואמרי לה אריב"ל כיון שהגיע קיצו של אדם הכל מושלים בו שנא' [5]והיה כל מוצאי יהרגני רב אמר מן הדין קרא [6]למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך רבה בר שילא אמרו ליה שכיב גברא גבוה הוה רכיב גירדונא זוטרא מטא תיתורא איסתויט שדייה וקא שכיב קרי על נפשיה למשפטיך עמדו היום שמואל חזייה להההוא [ז](קרוקיתא דעקרבא) יתיבא על אקרוקתא ועברה נהרא טרקא גברא ומיית קרי עליה למשפטיך עמדו היום אמר שמואל אין מבקרין את החולה אלא למי שחלצתו חמה לאפוקי מאי לאפוקי הא דתניא ר' יוסי בן פרטא אומר משום ר' אליעזר [א]אין מבקרין לא חולי מעיים ולא חולי העין ולא מחושי הראש בשלמא חולי מעיים משום כיסופא אלא חולי העין ומחושי הראש מ"ט משום דרב יהודה דאמר רב יהודה דיבורא קשיא לעינא [א] ומעלי לאישתא אמר רבא האי אישתא אי לאו דפרוונקא דמלאכא דמותא מעלי כחיזרא

מטהר בהשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד המקום שהיה יכול להלך מתחילתו. והיינו נמי דתנן בפרק [ז]רלשון דמקוואות מעיין שהוא מושך כגדל רבה עליו מים והמשיכו הרי הוא כמות שהיה היה עומד ורבה עליו והמשיכו שזה למקוה לטהר בהשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא וה"פ מעיין שהיה מושך מעט מעט כגדל זה שהוא ארך קטן מרובה הרגלים והמשיכו עכשיו בשטף אבל אינו נמשך אלא באותו מקום שהיה מהלך בו מתחילתו הרי הוא כמות שהיה וסיפא קתני דאם היה עומד כלומר אלא היה נמשך כלל ורבה עליו והמשיכו שני דינין יש בו דבמקום שאלא היה מהלך מתחלתו שזה למקוה שצריך להשבורן וה"ה שאין מטבילין בו בכל שהוא ובמקום שהיה עומד מתחלתו שזה למעיין להטביל בו בכל שהוא ומינה שהוא מטהר בזוחלין. נמצא לפי דעת זה שאפי' בזמן הגשמים שהנהרות רצים אדם טובל בנהרות שאינן מכזבין באותן מקומות שהן נמשכין והולכין אפי' ביומי תשרי אבל באותן מקומות שנמשכים ומתרחבים יותר מהגשמים כל היכא דאיכא למיחש שרבו הטוטפין על הזוחלין אין טובלין בהם אבל היכא שרבו זוחלין על הטוטפין אפי' באותן מקומות שאלא היה הולך שם מתחלתו טובלין בו והיינו ההיא דר"א בר לדוק שהעיד על הזוחלין שרבו על הטוטפין שכשרי[ה] ומטהרין בזוחלין ובודאי אפי' במקום שנתרבה קאמר דאי באותו מקום בלבד שהיה מהלך מתחלתו מאי אסהדתי' פשיטא דהיכי תיסק אדעתין שנים או שלשה טיפי מים יפסלו פרת מלטבול בו אלא ודאי כדאמרן וזהו דעת הראב"ד ז"ל: **אבל דעת** הרמב"ם ז"ל דכי קתני בכל הני דאע"פ שרבו עליו טוטפין דינו כמעיין דוקא כשרבו המים בגומת המעיין עצמו שאם הוא חשיבות מימיו ומבטלים כל המים הבאים עליהם אבל רבה במקום משך הנהר למטה כל שרבו טוטפין על הזוחלין נפסל כולו ולפי זה אתיא מימרא דשמואל כפשטה דאין המים מטהרין בזוחלין אפילו באמצע הנהר במקום שהיה מהלך בו בתחלה אלא פרת ביומי תשרי בלבד וכפי מה שפירש למעלה. ולפי זה הא דמפליג בתוספתא בין נתרחב אלא נתרחב נ"ל דאריבה בגומת המעיין קאי דאפי' הכי כל שרבו טוטפין אינו מטהר אלא במקום שהיה מהלך מתחלתו אבל במקום שנתרחב אינו מטהר אלא בהשבורן. ואע"ג דאיכא למימר איפכא דאריבה בהמשך הנהר קאי אבל ריבה בגומת המעיין אפי' בנתרחב כשר מינקט לחומרא עדיף ועוד דמשמע דתוספתא לגומא דמתני' קיימא. מיהו סהדותא דרבי אלעזר בר לדוק אפי' לפי שיטה זו ודאי משמע דאפי' אמקום שנתרחב הנהר קאי דכל שרבו זוחלין כשר דאיכא למימר דאריבה במקום משך הנהר קאי ואשמעינן רבותא שאע"פ שלא ריבה במקום גומת המעיין אלא באמקום שנמשכו מימיו כשר דאכתי פשיטא וכי ג' טיפי מים יפסלו פרת: תנן במס' מקואות (פ"ה מ"ה) הטוטפין שעשאן זוחלין כלומר שהמשיכן קומץ אפי' מקל ואפי' קנה ואפי' זב ואפי' זבה כלומר גודר בפניהם באלו והוו להו כאשבורן ומטהרין ר' יוסי אומר אין מזחילין בדבר המקבל טומאה כלומר אין עושין בו גדר וקי"ל כר' יוסי ותנן נמי (שם מ"ד) שהמים מטהרין בזוחלין ותנן נמי (פרה פ"ח מ"ט ומקוואות פ"א מ"ח) המים המוכין פסולין למי חטאת וכשרין לטבילה ומטהרין בזוחלין ואלו הם המים המוכים המלוחין והפושרין: **ושטיה.** עור לאכול עליו: **וכלא רכב.** שמן: **דלא קני דעה מה קנה:** מה יועיל לו כל מה שיקנה: **חוזר לימי עלומיו.** אחר שחלה ונתרפא ממחזק טבעו להיות יותר בריא ממה שהיה קודם חליו: **שנאמר רוטפש.** נוטריקון רטוב ופש: **לומר דמשכח למודו.** ימי עלומיו קדרים מענין העלמה: **אייקר ליה לימודיה.** הכביד עליו למודו ששכחו: **אלא עשרי אפי.** בי"ג פנים: **קנרא.** כונס: **למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך.** כיון שלמשפטיך עמדו שהגיע קצם למות הכל עבדיך לקיים את דבר המשפט: **שכיב ההוא גברא גבוה.** אדם שהיה גבוה כלומר חריף: **רכיב גירדונא זוטרא.** רוכב פרדה קטנה: **פיפורא.** גשר: **איסתויט.** אחזתה רוח שטות לאותה פרדה והשליכתו בנהר. איסתויט מלשון סטיה רוח של שגעון וכדאמר בעלמא סיוטא הוא דנקטיה [נ"ק ט:]: **אקרוקתא.** לפרדע: **שחלצתו.** אמה כאדם המזדיין שע"י כלי זיין שעליו נקרא חלוץ: **לאפוקי הא דתניא.** דסבירא ליה לשמואל כי הך ברייתא דאין מבקרין להנך דקא מני ודשמואל נמי לאפוקי הני: **משום כיסופא.** דזימנין שצריך לנקביו ומכסיף: **דפרוונקא.** שליח שעל ידו מתים: [ז]**כחיזרא לדיקלא.** הולין שסביב הדקל ששומרים אותו מבהמות וחיות: **תרייקא.** מרקחת מועיל וקורין לו תרייקא: **חושלא דשערי.** שעורים קלופים: **דריש נפיא.** בתחלת הרקדת הנפה: **בורדם.** תיבה אחת כשתי תיבות בור דם. והוא חולי שמקלא דם מלמטה: **אין מבקרין אותו.** משום דזימנין דצריך לנקביו ומצערי ליה: **ואין מזכירין שמו.** לומר פלוני חולה חולי בורדם דלאו לשון נקיה הוא:

רפואת

מסורת הש"ס

ה) [פירושו ממלא בפרש"י עירובין ה. ד"ה והאמר], ו) [עירובין י. מא. סו: ענ. פנ: מכות ד. נדה לנ. סג:], ז) [ל"ל עקרבא וכ"א בע"י ובילקוט], ד) [בראשית ח], ס) [בראשית יב], ו) [סנהדרין לט:], ז) [ל"ל תמיני מ"ג], ח) [מקואות פ"ה מ"ה], ט) [מכאן שייך לע"ב], י) לפיינו שם סיומא,

תורה אור השלם

1. וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֶנּוּ יְיָ בָּךְ בְּרָעָב וּבְצָמָא וּבְעֵירֹם וּבְחֹסֶר כֹּל וְנָתַן עֹל בַּרְזֶל עַל צַוָּארֶךָ עַד הַשְׁמִידוֹ אֹתָךְ: דברים כח מח

2. הַסֹּלֵחַ לְכָל עֲוֹנֵכִי הָרֹפֵא לְכָל תַּחֲלֻאֵיכִי: תהלים קג ג

3. רְטֹפַשׁ בְּשָׂרוֹ מִנֹּעַר יָשׁוּב לִימֵי עֲלוּמָיו: איוב לג כה

4. יְיָ יִסְעָדֶנּוּ עַל עֶרֶשׂ דְּוָי כָּל מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ: תהלים מא ד

5. הֵן גָּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָּל מֹצְאִי יַהַרְגֵנִי: בראשית ד יד

6. לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: תהלים קיט צא

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך:

הגהות הגר"א

[א] גמ' קשיא לעיא ולאשמא כל"ל (ועי' כפירוש הרא"ש):

מוסף רש"י

נקטינן. מסורת מאמוראים, מנהג מרבותינו (ערובין ה.). אמר רב יוסף לא שמיע לי הדא שמעתא. רב יוסף תלה וסבר תלמודו והיה אני תלמידו מזכירו (ערובין מא. סו ענ. מכות ד. וכעי"ז נדה לט.). שחלצתו חמה. שלפתו, ניטלה מגופו החמה, הוא החולי הקודמו, אלאתו לשון (הושע ה) אלן מהם (ברכות לד:).

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פי"ד מהל' אבל הלכה ה סמג עשין מד"ס ב טוש"ע יו"ד סי' שלה סעי' ח:

תוספות

שטיה. עור מנוטל שאוכלין עליו ונושאין אותו עוברי דרכים עמם: **דדא** ביה. שיש בו דעה: **דא לא קני.** דעה מה קני: הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי: חוזר לימי עלומיו. דבריא הסולה כשנתרפא יותר מלפני שחלה: **אפי הלכתא.** י"ג פנים של הלכות משנה: **אתה עשית את חייא.** כלומר למדת לו: **למשפטיך.** כלומר כשעמדו בריומיך למשפטיך הכל עבדים להבא עליהם מה שלוית: **גברא** רבה. אדם גדול: **גירדנא זוטרא.** פרל קטן: **איסתוטי.** נבעת. כמו [ז] קמא טיוטא נקטיה בבא קמא (דף מ:): **אקרוקתא.** לפרדע: **שחלצתו חמה.** שהחזיק ממימותו ועדיין הוא חולה:

פירוש הרא"ש

שטיה. עור ליגן עליו: **דדא קני.** דעה: שמשבח לטובה. עלומיו קא דקס שנעלם ממנו למודו: **תליסר אפי הילכתא.** בי"ג פנים היה שונה הלכות: **אתה עשית לחייא.** כל המלמד תבריו תורה [סנהדרין לט:] כאילו עשאו דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן: **ההוא גברא גבוה.** אדם גדול וגבוה: **רכיב גירדונא זוטא.** פרל קטן: **אסתוים.** נבהל כמו [יומא כב:] חזא סיוטא בחלמיה: **אקרוקתא.** לפרדע: שחלצתו חמה: דיבורא קשיא לעינא. וכן נמי למיחוש הראש שטבע אחד לאדם: **פרוונקא.** שליח:

בגומת המעיין קאי דאפי' הכי כל

רפואה נפש בחנם. ונפש דקתני פירושו רצון כדאשכחן אם ים את נפשכם (בראשית כג). כלומר שמרפאהו ברצון לבו ולא בשכר. ומתוקמא מתני' בשנכסי מולה אסורין על הרופא: **אלא רפואת נפש גופו.** ומתוקמא בשנכסי רופא אסורים על החולה ומשום הכי לא ירפא בהמתו וכשיש שם רופא אחר דאי לא שרי לרפאותה [8]דהא תנן[9] מחזיר לו אבידתו ואין לך השבה גדולה מזו אלא ודאי כשיש רופא אחר עסקינן ואפילו הכי מרפאהו רפואת נפש דהיינו גופו לפי אלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות והכי איתא בירושלמי[10]: **אבל אומר לו סם פלוני יפה לה סם פלוני רע לה.** דכיון דאיהו לא יהיב ההוא סם עליה שרי דהשתא ממילא אתיא. ומינה דברפואת גופו אפילו לשום הסם בידיו שרי. ומיהו דוקא שיהא משל מודר אבל משל מדיר לא דאפילו היכא דאין לו למודר ממה שיתרפא דמצוה קא עביד אפי' הכי כיון דיהיב ליה מדיליה מיד ליד אסור כי ההיא דמודר הנאה מחבירו[11] דצעי שיגיח על גבי הסלע אבל לא שיתן מידו לידו ממש וכמו שכתבתי למעלה (דף לט:). ומיהו היכא דאולה אסר על עצמו נכסיו של רופא אפשר דאפילו הסם של רופא שרי [8]דמן מיותיה לא אדריה: **מתני' ורוחץ עמו באמבטי גדולה.** שכיון שהיא גדולה אין המים עולין על זה בשביל חבירו אבל לא באמבטי קטנה שמתוך שהיא קטנה כשרוחץ עמו מעלה המים עליו והנהנו: **רבי יהודה אומר בימות החמה.** מילתא דתנא קמא מפרש ואזיל. דכי קאמר ויצן עמו במטה דוקא בימות החמה שאינו נהנה בחימומו אבל לא בימות הגשמים מפני שהוא מחממו ומהנהו כדכתיב (קהלת ד) אם ישכבו שנים וחם להם: **ומיסב עמו על המטה.** אפי' בימות הגשמים דכי האי גוונא ליכא חימום: **ואוכל עמו על השולחן.** ולא גזרינן דילמא אכיל ממנתיה דחבריה: **אבל לא מן התמחוי.** אם נותנים לשניהם קערה ביחד שאם האחד אוכל מעט והשני הרבה נמצא מהנהו[12] משל חבירו: **אבל אוכל עמו מן התמחוי החוזר.** שחוזר לבעל הבית שהתמחוי גדול כל כך שאין יכולין לאכול כל מה שבתוכו ומותרה חוזר לבעל הבית וכי האי גוונא לא מתהני חד מחבריה: **לא יאכל עמו מן האכום של פועלים.** קערה גדולה שנותנין לפני הפועלים שתמוך שהם עצלים אוכלין הרבה ואוכפין אותן כבהמות ומש"ה נקרא אכום. ואם אחד מהם אוכל מעט ונמצא מהנה את חבירו. ולפי שאין הפועלין מחזירין מן האכום שלהם לבעל הבית לא תנא שריותא באכום החוזר: **גאומן.** שורת הכרס. ומש"ה לא יעשה עמו שכשהוא חופר לפניו את הקרקע מהנהו דקא מרפי לה לארעא ואפילו רחוק ממנו אסר ר"מ דגזר רחוק משום קרוב כדאיתא בגמרא: **וחכ"א עושה הוא רחוק ממנו.** דלא גזרי רחוק אטו קרוב: **גמ' תניא לא ירחץ עמו באמבטי ולא ישן עמו במטה בין גדולה בין קטנה.** אתרוייהו קאי דגזר רבי מאיר באמבטי גדולה אף על גב דלא אהני ליה אטו קטנה דמהני ליה וגזר נמי במטה בין גדולה בין קטנה ואפילו בימות החמה אטו קטנה בימות הגשמים דמהני ליה. ור' יהודה פליג בתרוייהו דגדולה אפילו בימות הגשמים שרי דלא גזרינן אטו קטנה וקטנה נמי נהי דבימות הגשמים אסור בימות החמה שרי דלא גזרינן ימות החמה אטו ימות הגשמים. ומהא משמע דרבי יהודה דאמר במתניתין בימות החמה אבל לא בימות הגשמים פירושי קא מפרש מאי דקתני בריש ויצן עמו במטה וכולה מתני' כר' יהודה אתיא דאי לא תימא הכי הא דקתני סתמא ויצן עמו במטה מני לא ר"מ ולא ר' יהודה אלא ודאי כדאמרן: **אבל לא מן התמחוי.** שאוכלין בקערה אחת וחוששין שמא ימשוך ידו מלאכול לבבוד חבירו ונמצא מהנהו: **החוזר לבעל הבית.** שיש בו כל כך שמותרו חוזר לבעל הבית: **בקרוב כ"ע לא פליגי דאסור.** דמהני ליה לחבריה דמרפי לארעא קמיה כשחופר סמוך לו ואין הלה צריך לחפור בכח גדול: **כי פליגי ברחוק.** דכיון שהוא רחוק ממנו לא מרפי ליה לארעא: מתני'

בחיזרא לדיקלי חד לתלתין יומין וכי תירייקי לגופא רב נחמן בר יצחק אמר לא היא ולא תירייקה [6]אמר רבה בר יונתן אמר רב יחיאל ערסן יפה לחולה לרפואתו מאי ערסן אמר ר' יונתן חושלא דשערי עתיקתא דריש נפיא אמר אביי בעיין בישולא כעין בישרא דתורא רב יוסף אמר סמידי דשערי עתיקתא דריש נפיא אמר אביי בעיין בישולא כבשרא דתורא א"ר יוחנן בורדם אין מבקרים ואין מזכירין שמו מ"ט א"ר אלעזר מפני שהוא כמעיין הנובע וא"ר אלעזר למה נקרא שמו בורדם שהוא כמעיין הנובע: ומרפאהו רפואת הנפש כו': היכי קתני אילימא [7]דרפואת נפש בחנם רפואת ממון בשכר ליתני הכי מרפאהו בחנם אבל לא בשכר [8]אלא רפואת נפש גופו רפואת ממון בהמתו א"ר זוטרא בר טוביה אמר רב אבל אומר לו סם פלוני יפה לה סם פלוני רע לה: **מתני'** [9]ורוחץ עמו באמבטי גדולה אבל לא בקטנה וישן עמו במטה ר' יהודה אומר [10]בימות החמה אבל לא בימות הגשמים מפני שהוא מהנהו ומיסב עמו על המטה ואוכל עמו על השולחן אבל לא מן התמחוי אבל אוכל הוא עמו מן התמחוי החוזר: **גמ'** תניא [11]לא ירחץ עמו באמבטי ולא ישן עמו במטה בין גדולה בין קטנה דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר [12]גדולה בימות הגשמים וקטנה בימות החמה מותר רוחץ עמו באמבטי גדולה [13]ומזיע עמו בקטנה אבל מיסב עמו על המטה ואוכל עמו על השולחן אבל לא מן התמחוי אבל אוכל [14]הוא מן התמחוי החוזר א"ר יוסי בר חנינא מן התמחוי החוזר לבעה"ב: **מתני'** [15]לא יאכל עמו מן האבום שלפני הפועלים ולא יעשה עמו באומן דברי רבי מאיר וחכ"א עושה והוא ברחוק ממנו: **גמ'** בקרוב לא פליגי דאסיר [16] כי פליגי ברחוק ר"מ סבר גזרינן רחוק משום קרוב דקא מרפי לה לארעא קמיה [17]ורבנן סברי לא גזרי': מתני'

כי חיזרא לדיקלא. כמו האטד שמקיף הדקל ומגין לפירות שאין יכולים למשמש בו כך מגינה על גופו של אדם: **תירייק.** תיריי"ק בלע"ז: **מושלא דשערי.** שעורים ישנים קלופים: **דריש נפיא.** שמדוכקין בנפה ובכברה כשמרקדין בהן: **בורדם.** בסמ"ך שילשול גדול שיולא כל שעה כמעיין הנובע שאין לו שוליים ויצא ממנו כל המים. ואית דאמרי בורדם במ"ם כמו בור שנובע דס. ואית דאמרי מכה שקורין בו"ן מלנ"ט שיולא נמי הימנו דס: **מפני שהוא כמעיין הנובע.** שקופן מזה לזה ויש בו סכנה להזכירו. [**היכי קתני**]. מתני' ומרפאו רפואת נפש: **בחנם.** כלומר שאין לו הנאה אלא שמתחזק לו טובה בנפשו: **רפואת נפש** [**גופו**]. שאם חלה המדיר מותר למודר לרפאותו כדאמרינן לעיל[a] דלא אדריה מן חיותיה: **רפואת ממון בהמתו.** שאם חלתה בהמתו אסור לרפאותה משום דקמהני ליה: **אבל אומר לו כו'.** דאמירה ולא כלום היא: **מתני' ורוחץ עמו.** המודר עם המדיר: **אבל לא בקטנה.** משום דקא מפסדי מיא מייה ומפיש נמי הבלא: **אבל לא מן התמחוי.** ביחד מפני שמרבה בעל הבית בשבילו: **אבל אוכל הוא מן התמחוי החוזר.** לבעל הבית כדמפרש בגמרא שדרכן לאכול מעט ומחזירו לבעל הבית שיש להן מאכילין הרבה וכיון דאין דאין אוכל אלא מעט ומחזיר המותר לא מיתהני מייה כלום אפי' אם אוכל חבירו פחות הימנו לא מיתהני דהא אינו אוכל אלא מעט והמותר מחזיר. ע"א לא יאכל עמו מן התמחוי דדרך בני הסעודה לאחר שאכלו כפי שובען מלגייעין המותר ונושאים עמם לבתיהן דהתם לא יאכל עמו דשמא אחד מהן אוכל פחות מחבירו ולכשיביאו מותרן לבתיהן אוקלין בשוה ונמצא זה משתכר במה שאכל חבירו פחות ממנו אבל אם דרך בני הסעודה לאחר שאכלו מחזירין מותרן לבעל הבית ושוב אין מוסיפין בקערות מותר לאכול עמו: **מתני' לא יאכל עמו מן האכום שלפני הפועלים.** כלי גדול שנותן בו בעל הבית ירקות שאוכלין בו הפועלים יחד ומשום טעם דתמחוי: **ולא יעשה עמו באומן.** אלא יעמוד עמו במענה אחת מפרש בגמ': **גמ' דקא מרפי לה לארעא קמיה.** ונוח לו לחרוש אחריו: **בקרוב כ"ע לא פליגי דאסור.** לעדור [c] דקא מרפיא כו': מתני'

[a] ומיהו אם אינו [b] [c] [d] [e] [f] [g] [h] [i] [j] [k] [l] [m] [n] [o] [p] [q] [r] [s] [t] [u] [v] [w] [x] [y] [z] [aa] [bb] [cc] [dd] [ee] [ff] [gg] [hh] [ii] [jj] [kk] [ll] [mm] [nn] [oo] [pp] [qq] [rr] [ss] [tt] [uu] [vv] [ww] [xx] [yy] [zz] [aaa] [bbb] [ccc] [ddd] [eee] [fff] [ggg] [hhh] [iii] [jjj] [kkk] [lll] [mmm] [nnn] [ooo] [ppp] [qqq] [rrr] [sss] [ttt] [uuu] [vvv] [www] [xxx] [yyy] [zzz] [aaaa] [bbbb] [cccc] [dddd] [eeee] [ffff] [gggg] [hhhh] [iiii] [jjjj] [kkkk] [llll] [mmmm] [nnnn] [oooo] [pppp] [qqqq] [rrrr] [ssss] [tttt] [uuuu] [vvvv] [wwww] [xxxx] [yyyy] [zzzz] [aaaaa] [bbbbb] [ccccc] [ddddd] [eeeee] [fffff] [ggggg] [hhhhh] [iiiii] [jjjjj] [kkkkk] [lllll] [mmmmm] [nnnnn] [ooooo] [ppppp] [qqqqq] [rrrrr] [sssss] [ttttt] [uuuuu] [vvvvv] [wwwww] [xxxxx] [yyyyy] [zzzzz] [aaaaaa] [bbbbbb] [cccccc] [dddddd] [eeeeee] [ffffff] [gggggg] [hhhhhh] [iiiiii] [jjjjjj] [kkkkkk] [llllll] [mmmmmm] [nnnnnn] [oooooo] [pppppp] [qqqqqq] [rrrrrr] [ssssss] [tttttt] [uuuuuu] [vvvvvv] [wwwwww] [xxxxxx] [yyyyyy] [zzzzzz]

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ו מהל' נדרים הל' מ טו טוש"ע יו"ד סי' רכא סעי' ד:

מח ב ג ד ה ו מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעי' ה:

ז ומיי' שם הל' ח) טוש"ע שם:

תוספות

כי חיזרא לדקלא. שמחיות שסביב לדקל מגין עליו מדקל בלע"ז טורק"ל: **דריש נפיא.** סולת של שעורים: **ואין מוכירין שמו.** לפי שמתביים החולה כשמזכיר: ביר דם. גור נוגע דס מתחתונים: **אילימא רפואת נפש בחנם.** מייתי בנכסי מולה אסורין על הרופא לכך שכר אסור: **אלא רפואת נפש גופו.** ומייתי בנכסי רופא אסורים על החולה ורפואת גופו מותרת בנוטלין עליו שכר ומצוה קעביד: **רפואת ממון בהמתו.** דלא מצוה קעביד הא קמהני ליה אף כי אין נוטלין עליהן שכר ולא הוה כמו מחזיר אבידתו דמצוה להשיב לו אבידתו אבל אינו מצוה לרפא לו בהמתו: **אבל אומר לו סם פלוני יפה לה.** דדיבור שרי לאחוויי ולהנאותו מדיבורו וי"א לרפואת נפש גופו דמיירי שנכסי מולה אסורין על הרופא ושרי לכתוב בכיתו דמן מיותו לא אדריה אבל לא לרפואת בהמתו דמתהני דמדריסת הרגל ואפי' גבי זוכך בהמתו אדריה כדאמרי' לעיל אבל אומר לו לא בבית אלא בשוק ולפי' ראשון ניחא טפי דלפי' זה אמרי' נקט אומר אפי' לרפואת בהמתו בידוע שלא בביתו שרי ותו דמלי לפלוגי בין גופו לרפואת בנו: **תניא לא ירחץ** בין בגדולה בין בקטנה. קאי אאמבטי: גדולה. אם בימות הגשמים וכ"ש בימות החמה וקטנה בימות החמה אבל לא בימות הגשמים: בזיע בקטנה. שמאחר שאינו אלא מזיע לא מיתהני מייה: מן התמחוי החוזר לבעל הבית. פי' במתנה: בקרוב כ"ע לא פליגי דאסור. דמרפה ליה לארעא קמיה וניחא לאחוי בה יותר:

פירוש הרא"ש

כי חיזרא לדקלא. סיב הגדל סביב הדקל שמגין על הדקל: כתרייקי לגופא. מרייקא הוא סם עשוי מתערובי המינין: **חושלא דשערי.** שעורים קלופים: **אין מוכיריים שמו.** שלא יתביים החולה: **רפואת נפש בחנם.** שאדם עושה מנפשו ומלאנו בלא קבלת שכר [דמלוה] קא עביד ולא מהני ליה כיון דאין נוטל עליה שכר: **רפואת נפש גופו.** וכשנכסי רופא אסורין על החולה דמצוה קא עביד ואין נוטלין עליה שכר: **רפואת ממון בהמתו.** דלא מצוה קא עביד ואין נוטלין עליה שכר: **אבל לא באמבטי גדולה אבל לא באמבטי קטנה.** ר"י נר"ה לפרש דברי מ"ק אבל לא בקטנה אם אמבטי אל מים המים מתרבין בשבילו ואם אמבטי של זעיר מרבין לו חוט בשבילו: **ומיסב עמו בבטה.** ולא חיישינן שמא יתן אלו: **ואוכל עמו על השולחן.** ולא חיישי' שמא יאכל עמו דכיון שהבירו שמתמתן שוקלין זה את זה טפי מעני אכסנאין על שולחן מ' זה בשר וזה גבינה: **מן התמחוי החוזר.** מפרש בגמרא: **אבום** של **פועלין.** כלי גדול כאבום של בהמה אע"פ שיש בו מאכל הרבה לא יאכל עמו: **לא יעשה עמו באומן.** בשורת הכרסים לא יחפור עמו מפני שהוא מרפה את הקרקע ומהנהו: **גמ' בקרוב** אבל **לא באמבטי קטנה.** ר"י נר"ה אבל לא באמבטי קטנה ואין מחממו מפני שהוא מלטער מפני החום: **ומזיע עמו** בקטנה. דזיעה בעלמא אין תופסת חום: **התמחוי החוזר** לבעל הבית. לאחר שאכלו מה שבקערה מחזירין אותה לבעה"ב וממלא אותה עד שיאכלו כל שנעשה הלכך אפילו אוכל יותר מחבירו אינו נהנה משל חבירו דבלאו הכי נותנין להם כל שנעשה:

הגהות הב"ח

(**a**) גמ' בקרוב לא פליגי דאסיר דקא מרפי לה לארעא קמיה כי פליגי ברחוק ר"מ סבר גזרינן רחוק משום קרוב ורבנן סברי לא גזרי: (**b**) רש"י ד"ה בקרוב כ"ע וכו' לעדור הס"ד ותיבות דקא מרפיא כו' נמחק ואח"כ נ"ל ד"ה דקא מרפיא:

גליון הש"ם

בהר"נ ד"ה אלא רפואת בו' דהא תנן ובו'. ממיהני הא שם אין הטעם דמשום מצוה דשאי ליהנות אלא משום דנותן לו את שלו ומוצע רק לאחריים ליטלו והוי מבריח אדי ולא מקרי מהנהו וזה שייך באבידה דהשבתו אינו משביח לאבידה עצמה אלא דמונע אחריים ליטלו אבל הכא דבהחמתו מולה והיא מרפא אותה ומשבחת נכסיו ועדיף ממפטם בהחמתו ואסור וע"ש: **בהר"נ ד"ה אבל** אומר לו וכו'. דמן חיותיה וכו'. כדלעיל דף לט ע"א:

לעזי רש"י

תירייק"א. תריאקה (תרופה נגד ארס נחשים). בו"ן מלב"ט. דלקת שקדים מוגלתית.

מוסף רש"י

דרפואת נפש בחנם. כלומר מעצמו ומנפשו הוא עושה, כמו (בראשית כג) אם יש את נפשכם (ש"ר כז.). **באמבטי.** כלי שרוחצין בו כל הגוף (תגיגה טו.) אי: כגון כריכה עשויה בקרקע שהמים נכנסים שם ונשפכים (שבת מ.). **אבל לא מן התמחוי.** שמא יתן שם בעל הבית תמיכה יפה לכבוד שמעון ויאכלוה שניהם ונמצא שנהנה ראובן כשמעון (ראש"ה בשמו). **החוזר לבעה"ב.** שאחר שאכלו האורחין מניחין המותרות שעשו לבעל הבית ואם באו המדיר והמודר אחר שנלקו המותרות מלפני האורחין, מותר שיאכלו שניהם בקערה אחת מאותן מותרות, דנאותו מותר לא עבדי שום ריפוי (שם).

מתני' המודר הנאה מחבירו לפני שביעית. שהדירו חבירו קודם שנכנסה שביעית: **אין יורד לתוך שדהו.** מאתמול מפירות שביעית לאסור בדריסת הרגל: **ואין אוכל מן הנוטעות.** מאותן פירות הנוטין חוץ לשדה שיכול ליקח מהן ואינו צריך ליכנס בתוך השדה ואע"ג דהן שביעית לא יאכל מהן כדאמרינן בגמרא אדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו והאי נמי כיון דלפני שביעית הדירו חבירו כי אתי נמי שביעית אסור בהן: **ובשביעית.** אבל אם הדירו בשביעית לא יורד לתוך שדהו: **אבל אוכל הוא מן הנוטעות.** הואיל ולא הוי ברשותו השתא כי מדיר ליה. וגמרא[1] מפרש אמאי אינו יורד ואמאי אוכל הא ארעא נמי דהפקר היא: **נדר הימנו מאכל לפני שביעית.** אבל לא נדר הימנו הנאה לכי מטי שביעית יורד ואינו אוכל דהא לא הדירו אלא מן מאכל אבל אינו אוכל כדפרישית לעיל דאדם אוסר דבר שברשותו אפי' לאחר שיצא מרשותו: **ובשביעית.** הדירו בשביעית: **יורד ואוכל.** דעכשיו יצא מרשותו. ואית דמפרש המודר הנאה מחבירו לפני שביעית לא יורד לתוך שדהו לפני שביעית ולא יאכל מן הנוטעות כיון דהדירו ובשביעית כלומר אם הגיעה שביעית לא יורד לתוך שדהו כו' ולישנא קמא עיקר: **גמ' דאמרי ברוייהו נכסי אלו עליך.** כלומר כל נכסי עליך בכל מקום שהן: **ואין אוכל מן הנוטעות.** ואע"פ שהגיע שביעית ושל הפקר הן: **ואם בשביעית נדר.** דהשתא לאו ברשותו הוא ולא מצי מדיר לה מייהו אוכל מן הנוטעות: **ר' יוחנן ור"ל דאמרי.** הגיע שביעית אין יורד אבל אוכל מן הנוטעות: **אדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו.** דכיון דבשעה שאסר הויין ברשותיה אפילו לכי הגיע שביעית נפקן מרשותיה אפילו הכי אסורין עליו: **ר' יוחנן ור"ל סברי אין אדם כו'.** ומשום הכי כי הגיע שביעית דנפקא מרשותיה אוכל הוא מן הנוטעות: **ופסברא.** דבהאי טעמא פליגי: **ומי איכא למ"ד אין אדם אוסר כו'.** ור' יוחנן ור"ל הכי סבירא להו: (ד)**אם כן.** דמשום האי טעמא פליגי ואמרי לאוכל הוא בשביעית: **ליפלגי בנכסים אלו.** אפי' היכא דאמר נכסים אלו עליך ולימרו ר' יוחנן ור"ל דאוכל בשביעית משום הטעם (ה) דאמר אין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו כ"ש היכא דאמר נכסי דמשמע כל זמן שהן ברשותו אלא מדלא פליגי בנכסים אלו אלא בנכסי ש"מ דלית להו האי סברא. ועוד היכי מצי אמר לעולם דאין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו והתנן דאומר: **האומר לבנו קונם שאתה נהנה לי.** כלומר שאי אתה נהנה לי מכל נכסי: **מה יירשנו.** שלא אסר עליו אלא כל זמן שהנכסים שלו לפיכך יירשנו אם שהיה ברשותו דהיינו לפני שביעית סברי ר' יוחנן ור"ל דאין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו ומהי דרישא לא אשמעינן מידי דפשיטא דלפני שביעית אינו יורד ואינו אוכל סבירא להו דנקט רישא משום סיפא לאשמעינן דאע"פ שהדירו לפני שביעית שהיו פירות ברשותו אין איסורו חל לאחר שיצאו מרשותו דהיינו בשביעית. ומש"ה הוה סליק אדעתיה דר' יוחנן ור"ל סברי דאין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו אפילו היכא דאמר נכסים אלו א"נ אפילו היכא דאמר בהדיא שהוא אוסר אותם אפילו לאחר שיצאו מרשותו. והוה סבירא ליה הכי אע"ג דר' יוחנן ור"ל לא איירו אלא בנכסי משום דבשלמא אי אמרינן דרבי יוחנן ור"ל אמרי הכי בנכסים אלו איכא למימר דתנא רישא משום סיפא וכדפרישית ואע"ג דאמרי ר' יוחנן ור"ל נכסי לאו דוקא דאמר נכסי בלחוד אלא אנכסים אלו דאמרי רב ושמואל קיימי בנכסים אלו דיינו בנכסי וכמו שנפרש לפנינו דאם איתא דר' יוחנן ור"ל דוקא בנכסי קא אמרי א"כ מה אשמעינן תנא דמתניתין רישא ודאי לא צריכא לאשמעינן דלפני שביעית חייל נדרא לגמרי וכי תימא משום סיפא נקט לה לאשמעינן דכיון דמעיקרא אמר נכסי כשהגיע שביעית הותר מקצתו של נדר זה דהיינו לענין אכילה הא נמי לא צריכא לאשמעי' דפשיטא דבלשון נכסי לא משמע אלא בעוד שהיו ברשותו דגדולה מזו שיינו בפירקא דלקמן (דף מו.) ומייתינן לה בסמוך בשמעתין [ע"ב] האומר לחבירו קונם שביני אפילו לאחר שאני נכנס שדך שאני לוקח מת או שמכרו לאחר מותר וכיון דאפילו גבי נדר דליכא לספוקי דמצי אוסר אנפשיה נכסי חבירו אפילו לאחר שיצאו מרשותו אמרינן דכי אמר ביתך לא משמע אלא בעוד שהוא שלו כ"ש לגבי מדיר דאיכא לספוקי אי מצי אסיר לבתר שיצאו מרשותו דפשיטא מילתא דבלשון נכסי אינו אוסר אלא בעודן ברשותו דודאי כי אמר נדר כי אמר מדיר ביתי או נכסי לשונות שוין הן הלכך אם איתא דר' יוחנן ור"ל דוקא בנכסי אמרי דאין אדם אוסר תנא דמתני' לא אשמועי' מידי לא ברישא ולא בסיפא. וכ"ש כולה לאשמועינן דינא דבשביעית אינו יורד לתוך שדהו נקט לה דלא תימא דאתרעא נמי דאמנא אפקרייה וקמ"ל דליתא משום טעמא דאמר לקמן לא מצית אמרת הכין דלמאי שנויה בנדרים אי האי דינא בעי למתני לעולא דאמר לקמן [ע"ב] בעומדין אילנות על הגבולין ה"ל למתנייה גבי דיני ממונות א"נ בשביעית ואפי' לר"ש בן אליקים דאמר [שם] גזרה שמא ישהה בעמידה לא ניחא דכולה תני לה משום האי דינא דליתני שביעית גרידא אלא ודאי ר' יוחנן ור"ל אפילו בנכסים אלו ס"ל דאין אדם אוסר. ואתיא להו השתא מתניתין שפיר דתנא רישא משום סיפא לאשמועינן דאפילו הדירו בלשון נכסים אלו אין נדרו חל לאחר שיצאו מרשותו דלא תימא דכי היכי דאמר גבי נודר דכי אמר לבית זה שאני נכנס מת או מכרו לאחר אסור דמתסר עליה אפילו לאחר שיצא מרשותו הכי נמי כי הדירו חבירו וא"ל נכסים אלו דליחול איסורא אפי' לאחר שיצאו נכסים מרשות מדיר דליתא דה"מ בנודר עצמו דמצי אסר אנפשיה נכסי חבירו אפילו לאחר שיצאו מרשותו הוא להו נכסי חבירו ואין אדם אוסר נכסי חבירו על חבירו ואתיא מתניתין שפיר. ומקשינן דאי איתא דר' יוחנן ור"ל סברי דאין אדם אוסר הוה להו לאיפלוגי בהדיא אפילו היכא דאמר נכסים אלו ועוד תנן דהיכא דאמר אדם אוסר: **אם מה יירשנו.** דלאו מדידיה מתהני אלא מירושתיה דזכי ליה רחמנא: (ד)**אם מה לא יירשנו.** לאו דוקא לא יירשנו דנכסי ודאי דידיה

מתני' [1]המודר הנאה מחבירו לפני שביעית אינו יורד לתוך שדהו ואינו אוכל מן הנוטעות ובשביעית אינו יורד לתוך שדהו אבל אוכל הוא מן (ה) הנטיעות הנוטעות [2]נדר הימנו מאכל לפני שביעית יורד לתוך שדהו ואינו אוכל מן הפירות ובשביעית יורד ואוכל: **גמ'** רב ושמואל דאמרי תרוייהו [3] נכסים אלו עליך לפני שביעית אין יורד לתוך שדהו ואינו אוכל מן הנוטעות אע"פ שהגיע שביעית ואם בשביעית נדר אין יורד לתוך שדהו אבל אוכל מן הנוטעות ור' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו נכסי עליך לפני שביעית אין יורד לתוך שדהו ואין אוכל מן הנוטעות הגיע שביעית אינו יורד לתוך שדהו אבל אוכל הוא את הנוטעות לימא בהא קמיפלגי דרב ושמואל סברי (ו)אדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו ורבי יוחנן ור"ל סברי אין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו ותיסברא מי איכא למ"ד אין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו (ג) א"כ ניפלגי בנכסים אלו וכ"ש בנכסי ותו הא תנן דאדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו דתנן [4]האומר לבנו קונם שאתה נהנה לי מת יירשנו בחייו ובמותו אם **מתני' לא ירד לתוך שדהו.** של מדיר. דמודר אסור אפי' בדריסת הרגל כדתנן לעיל (דף נב:): **ואינו אוכל מן הנוטעות.** מן הפירות הנוטעות על הדרך סמוך לשדה: **ובשביעית לא ירד לתוך שדהו.** ואי בשביעית נדר לא ירד וכו'. ובגמרא מפרש לה: **גמ' ואף על גב שהגיע שביעית.** דקסברי רב ושמואל דאע"ג דכולהו פירי דהפקרא אינון אפילו הכי כיון שבשעה שהדירו היו שלו חייל איסורא אפי' בשביעית שיצאו מרשותו. ומתני' תרי דיני קתני רישא אשמעינן דכיון שהדירו לפני שביעית חייל נדריה אפילו כי מטא שביעית וסיפא אשמעינן דאם בשביעית נדר אהי דלא חייל נדריה לגבי פירי דהפקרא איכא דאמרי תרוייהו נכסי עליך לפני שביעית אין יורד לתוך שדהו ואין אוכל מן הנוטעות הגיע שביעית אינו יורד לתוך שדהו אבל אוכל הוא את הנוטעות לימא בהא קמיפלגי דרב ושמואל סברי (ו)אדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו ורבי יוחנן ור"ל סברי אין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו ותיסברא מי איכא למ"ד אין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו (ג) א"כ ניפלגי בנכסים אלו וכ"ש בנכסי ותו הא תנן דאדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו דתנן [4]האומר לבנו קונם שאתה נהנה לי מת יירשנו בחייו ובמותו אם

מסורת הש"ס

(ו) [לקמן מז.], ב) כ"ק קמ: [לקמן מז.], ג) [ע"ב], ד) [שיך לע"ב], ה) שיך לע"ב,

תוספות

המודר הנאה מחבירו לפני שביעית לא ירד לתוך שדהו. דדריסת הרגל אסורה ואינו אוכל אפילו מן הנוטעות חוץ לשדה דאינו צריך לירד ולאוכלם: ובשביעית. פי' אם הדיר בשביעית לא ירד לתוך שדהו ליקח מן הנוטע' (אבל) אם יצטרך לירד ולאכול אסור. ונגמר פריך ולאמאי אסור לירד בו לצורך אכילה הא רחמנא אפקרייה לשדה לכל דבר אכילה: נדר סמנו מאכל לפני שביעי' יורד לתוך שדהו. דאינו מודר אלא מדבר המגיע לידי מאכל ואינו אוכל מן הפירות: ובשביעית יורד ואוכל. דהפקר הוא וקשה דלעיל (דף לג.) מינעיא ליה אם מפקק הנאה המביאה לידי מאכל וי"ל דבשביעית אף השדה הפקר לצורך אכילה דהכי מסיק בגמ' ולאידך נמי דמשני שמא ישהה בעמידה הכא לא שייך במודר מאכל דאי שהה אין בכך כלום: רב ושמואל אמרי נכסי אלו עליך לפני שביעית אינו אוכל. מן הנוטעות. ואף על פי שהגיע שביעית דיין דאמר אלו אסורין עליו אפי' לאחר שנתנם לו שהפקירם ולכך אסור בשביעית והשתא ס"ד דבלא אמר נכסי אלו והגיע שביעית אסור לאכול מן הנוטעות דאדם אוסר דבר שברשותו אף כשיצא מרשותו ומתני' דקתני ובשביע' אוכל בנוטעות מיירי בהדירו בשביעית עצמה: רבי יוחנן ור"ש בן לקיש [אמרי] נכסי עליך אינו יורד לתוך שדהו כו' הגיע שביעית אוכל מן הנוטעות. והפקר הן ולא אסרן אלא כי איתהנו בהדיא אבל אי הכנישו [לא] דאין אדם אוסר בקונמות לכשיצא מרשותיה וה"ה היכא דאמר נכסי אלו הגיע שביעית מותר בנוטעות ופריך אם כן הלא אסר רבי יוחנן כלל לכשיצא מרשותו אמאי לא אשמעינן למילתא בחלו אלא אית להו אדם אוסר ועוד תנן דאדם אוסר לכשיצא מרשותו: מת יירשנו. דכשיש לו ברשותו אוסרה ומו לא: בחייו ובמותו לא יירשנו. אלמא אוסר אחריו לאחר מותו שיצאו מרשותו ומשני לה לעולם לא. תפשוט מידי דהיכא דאמר נכסי אלו עליך שיאסרו לאחר שיצאו מרשותו דשאני לאחר מותו:

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פ"ו מהל' נדרים הלכה יג: ב מיי' שם הלכה טו: **נא** ג מיי' שם פ"ה הל' ו סמג לאוין רמב עטיש"ע יו"ד סימן רטו סעיף ז וסימן רכג סעיף כ:

הגהות הב"ח

(א) בשנה אבל אוכל הוא מן הנוטעות כל"ל ותיבת הנוטעות נמחק: (ב) גמ' רב ושמואל דאמרי תרוייהו נכסי עליך כל"ל ואות מ"ם ותיבת אלו נמחק וכן בכ"י: (ג) שם דא"כ ניפלגי: (ד) רש"י ד"ה דא"כ דמשום: (ה) ד"ה ניפלגי וכו' דאמרינן אין אדם וכו' וכ"ש היכא וכו' היכי מצו אמרי דלעולם אין אדם:

פירוש הרא"ש

מתני' ובשביעית. כשיגיע שביעית לא יכנס בתוך שדהו אף על גב דרחמנא אפקרי' וגמ' מפרש: אבל אוכל מן הנוטעות. דהפקר הן: גמ' ליפלגי בהא קא מיפלגי. רב ושמואל: נכסי אלו. לאו דוקא והכי"ג אם אמר נכסי דבכל ענין אדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו אלכך הא דקתני במתניתין ובשביעית אוכל מן הנוטעות ע"כ אייתי בנודר בשביעית והאי דנקט ר' יוחנן ור"ל נכסי אלו דוקא הכי"ג נכסים אלו דבכל ענין אין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו הלכך הא דקתני במתניתין ובשביעית אוכל (אף) מן הנטעות אייתי אף בשהדירו לפני שביעית: א"ב ליפלגו בנכסים אלו. דאמרי' אין אדם אוסר כו': דתנן האומר לבנו כו'. משנה היא בהגחל קמא: בחייו ובמותו לא יירשנו. אלמא אדם אוסר נכסיו לאחר מותו אע"פ שיצאו מרשותו: (ד)דהכי קאמר ליה בחייו ובמותו. אבל אי לא פריש אפילו אמר נכסי אלו אינו אוסר לכשיצא מרשותו: מ"מ קשיא. ליפלגו בנכסים אלו: שדך שאני לוקח. היכא דאמר המודר שדך הוי כאומר המדיר נכסי לבית זה הוי כמו נכסי אלו: ולא פליגי. ורב ושמואל שאמרו נכסים אלו אמתניתין קאי ומיתא להו לפרושי מתניתין דקתני ובשביעית אוכל מן הנוטעות דהייגו נדר בשביעית ורבי יוחנן ור"ל ניחא להו לפרש הגיע שביעית: